

УДК 821.161.2-1/9.09«18/19» І.Франко

НА ІДЕЙНИХ БАРИКАДАХ «ХОЛОДНОЇ ВІЙНИ» (ФРАНКОЗНАВЧІ СТУДІЇ ЛУКИ ЛУЦІВА)

Соломія КОВАЛІВ

*Львівський національний університет імені Івана Франка,
кафедра української літератури імені академіка Михайла Возняка,
вул. Університетська, 1/309, Львів, Україна, 79000*

Проаналізовано методологічні принципи, жанровий характер, проблематику і полемічну спрямованість франкознавчих праць діаспорного критика Луки Луціва. Зокрема, висвітлено етичні та ідеологічні аспекти його полеміки з радянськими інтерпретаціями творчості Івана Франка.

Ключові слова: франкознавство, світоглядні позиції, Лука Луців, радянська ідеологія, діаспорне літературознавство.

Як відомо, за колоніальних радянських часів українські дослідники були позбавлені можливості об'єктивного різнобічного вивчення франкознавчої проблематики. До заборонених належали такі теми, як Франкова ідея національної незалежності, його релігійний світогляд, критичне ставлення до марксизму тощо. Науковцям не дозволялося навіть згадувати поему «Великі роковини», гімн «Не пора» та низку інших творів Каменяра.

Натомість у вільному світі упродовж ХХ століття висвітленням життєвих і творчих шляхів Івана Франка займалася значна когорта діаспорних дослідників: Юрій Лавріненко, Богдан Кравців, Юрій Шевельов, Юрій Бойко, Леонід Рудницький та інші автори, котрі дотримувалися найрізноманітніших методологічних засад.

Одним із провідних дослідників, котрі формували ідеологічну модель діаспорного франкознавства у середині ХХ століття, був знаний літературознавець, член Наукового товариства імені Шевченка, співредактор газети «Свобода» Лука Луців. Перу Л. Луціва належить низка франкознавчих студій: статті в довоєнних та повоєнних періодичних виданнях (зокрема, в «Літературно-науковому віснику», альманасі Українського народного союзу, газеті «Свобода»), біографічний нарис «Іван Франко. Життя і творчість» (1966), монографія «Іван Франко – борець за національну і соціальну справедливість» (1967), наукові розвідки у збірнику «Література і життя» (1982).

Франкознавчі дослідження Л. Луціва мали значний розголос. Наприклад, на його книжку «Іван Франко – борець за національну і соціальну справедливість» (1967) відгукнулося кілька діаспорних видань, зокрема у газеті «Свобода» (США) Богдан Кравців видрукував схвальну рецензію, яку промовисто назвав «До правдивого Франка». Однак у радянських виданнях франкознавчі праці Л. Луціва можна було згадувати лише в осудливому тоні, як у книжці Василя Микитася «Ідеологічна боротьба навколо спадщини Івана Франка» (1978), статтях Євгена Кирилюка й Федора Погребенника. Тому замовчуваний франкознавчий доробок поета, редактора й літературознавця розгубився у плінні бурхливих десятиліть

і сьогодні він майже не відомий не лише читачам материкової України, а й дослідникам. Лише віднедавна на праці діаспорного попередника почали покликатися франкознавці Тарас Салига, Михайло Нечиталюк, Михайло Гнатюк, Роман Голод та ін.

Актуальність вивчення франкознавчої концепції цього діаспорного вченого виразняється в контексті інтеграційних змагань сучасної української гуманітарної науки, спрямованих на освоєння досвіду закордонної україністики та усунення наслідків недавнього поділу на відокремлені материкову й діаспорну «колії». Завдання цієї статті полягає у дослідженні методологічних засад Л. Луціва, котрий наполегливо відновлював образ Каменяря, спотворений у радянських виданнях крізь призму комуністичної ідеології.

До І. Франка Л. Луців прийшов не випадково. Земляк Каменяря, він навчався у Дрогобицькій гімназії, яку закінчив його великий попередник, й у старших класах за дорученням свого вчителя, колишнього молодомузівця Володимира Бірчака, виголосив реферат про повість «Петрії і Довбошуки», а згодом, перебуваючи в лавах Українських січових стрільців (УСС), присвятив Франкові свою першу друковану статтю [4, с. 474]. У міжвоєнному двадцятилітті Л. Луців працював у «Літературно-науковому віснику» («Віснику»), повсякчас апелюючи до Франкового авторитету, коли приступав до оцінки свіжих поезій Василя Пачовського, прозових творів Наталени Королевої, Іванни Блажкевич, Богдана Лепкого, Богдана Нижанківського, мемуаристики Степана Смаль-Стоцького. Глибше пізнавав Франкову спадщину, рецензуючи студію Михайла Мочульського «3 останні десятиліття життя Івана Франка» (1928), оглядову працю Ярослава Гординського «Сучасне франкознавство» (1933), а по війні – книжку Степана Гаєвського «Франків “Мойсей”» (1948). Повоєнні франкознавчі праці Л. Луців писав у нелегких еміграційних обставинах. Наприклад, до книжки про І. Франка брався вдома вечорами, після восьмигодинної праці в редакції американського щоденника «Свобода» [4, с. 479].

Зрозуміло, що критик, особиста і літературна біографія котрого так тісно пов'язана з Каменярем, наснажувався творчістю свого великого попередника і перейняв від нього чимало ідейних засад. Зокрема, методологічну настанову, яку І. Франко висловив у статті про Лесю Українку 1898 року («нема нічого цікавішого для критика, як слідити крок за кроком розвій автора»), Л. Луців перефразував у такому вигляді: «Немає для критика більшої приємності, як стежити за працею письменника, головним чином тоді, коли добачуємо успіхи в його творчості, в його змаганнях із творчим матеріалом» [4, с. 14]. Висвітлюючи творчість Маркіяна Шашкевича, Ольги Кобилянської, Василя Стефаника та інших класиків національного письменства, Л. Луців спирався на концептуальні Франкові оцінки цих постатей. Так само у своїх компаративістських міркуваннях Л. Луців зближувався з І. Франком, коли ствердив таку, наприклад, методологічну тезу: «В літературному творі справді великого письменника не те важне, звідки автор бере поодинокі мотиви до свого твору. Куди важливіше те, як він асимілює чуже добро, як перетоплює позичені вартості з своїми власними скарбами» [4, с. 443–444]. Тому молодий критик цілком слушно звертав увагу авторові розвідки «Лис Микита: Критичний розбір поеми Івана Франка» (1937) Тарасові Франкові на необхідність доповнити філологічно-генетичне дослідження джерел тексту новітніми інтерпретаційними методиками: «Більше естетичного, психологічного й соціологічного наświetлення – поставило б нашого “Лиса Микиту” ще вище не тільки між творами великого Івана Франка, але тоді український твір ще певніше зайняв би перше місце між усіма тими чужинними творами, що написані на сю саму тему» [4, с. 444]. А свою підсумкову літературознавчу книжку – «Література і

життя» (1982) – вихованець Франкової школи назвав відповідно до відомої Франкової формули єдності «життя і слова».

У повоєнний час, перебуваючи в еміграції у США, Л. Луців керувався двома різноспрямованими, але взаємно зв'язаними спонуками: необхідністю відкрити закордонним українцям цілісну постать І. Франка та викрити ідеологічні спекуляції навколо великого співвітчизника в радянській Україні. Саме тому франкознавство Л. Луціва отримало два крила – науково-популярне і полемічне.

До першої категорії належать розвідки, різні за жанром і тематикою: біографічна монографія, проблемна стаття, замітка. Серед них передусім привертає увагу монографія – жанр, який потребує тривалої підготовки і довголітніх студій над предметом. Саме таким був шлях Л. Луціва до франкознавчої монографії – у повоєнні десятиліття, коли громадськість відзначала Франкові ювілеї, зокрема, 100-річчя Каменяра, діаспорний дослідник опублікував низку праць, серед яких найповажнішою стала шестистотсторінкова біографічна монографія «Іван Франко – борець за національну і соціальну справедливість» (1967).

Під час написання цієї монографії Л. Луців керувався задумом дати закордонним українцям якнайповніше уявлення про цілість постаті і спадщини Івана Франка. Як упоратися з важливим завданням в еміграційних умовах, де автор позбавлений доступу до архівів, які залишилися на далекій окупованій Батьківщині, а читач ознайомлений з портретованою постаттю переважно лише в загальних її рисах? Л. Луців вирішив не гребувати засобами белетризації і скористатися можливостями жанрово різноманітних Франкових текстів, що мають документальну, зокрема мемуарну, основу: «У своїй праці ми не подавали окремого життєпису І. Франка, як це роблять інші франкознавці. Ми використали якнайширше біографічні твори письменника, щоб показати його в його ж таки самопортреті» [4, с. 116].

І справді, для діаспорного дослідника це було оптимальне рішення – максимально використати «самопортрет» І. Франка, цитуючи і переказуючи художні і мемуарні твори, а також спогади сучасників. Поміж численними цитатами з творів І. Франка, якими «до читача промовляв сам поет» [3, с. 644], Л. Луців помістив власні лаконічні й точні коментарі, скеровуючи різномірний біографічний матеріал у русло хронологічного викладу та концептуальної його інтерпретації. Сам автор поведився скромно, хоча й не намагався приховати своєї присутності, а навпаки – вдаючись до займенника першої особи у множині «ми», активно нав'язував контакт із читачем і вмотивовував логіку викладу: «як ми бачили», «ми вже згадували», «ми вже дещо пізнали Дрогобич, але не вадить ближче йому приглянутись» тощо.

З тією ж метою автор вдався до оригінального структурування своєї праці: складається вона з 72 розділів-епізодів, які є різнорозмірними (від кількох до двадцяти сторінок) і названі цитатами з творів І. Франка та спогадів про нього, наприклад: «Почав я писати ще в нижчій гімназії», «Перші твори моєї Музи не принесуть їй сорому», «І вільний власний лан ти знов оратимеш», «Кожний літературний напрям добрий, коли його репрезентанти справдішні таланти», «Життя коротке, та безмежна штука і незглибиме творче ремесло», «Ні! – відповів Франко, – я вірив і вірю в Бога не так, як ви всі».

Уникання суворого академічного викладу, постійне апелювання до читача, як і широке цитування художньої та документальної мемуаристики, надають письму Л. Луціва своєрідного художнього характеру і цим максимально наближують І. Франка до сучасника. Зображаючи велетенську постать генія, автор акцентував на невтомній працьовитості та інших вроджених здібностях Каменяра, котрі стали тією платформою, завдяки якій і з'явився «велетень думки і праці». Отже, застосований у монографічній студії принцип поєднання

наукового біографічного викладу з елементами белетризації, широким цитуванням і докладним переказуванням автобіографічно забарвлених художніх творів дав змогу висвітлити цілісний феномен І. Франка як людини, письменника й борця і сприяв створенню науково-популярного життєпису, здатного зацікавити не лише фахівців, а й широке коло читачів.

Серед науково-популярних жанрів франкознавчих праць Л. Луціва друге місце після монографії займає проблемна студія. До цього жанру належить, наприклад, краєзнавча стаття «Дрогобич і Дрогобиччина в творах Івана Франка» (1973). У ній в історичному, соціальному, культурологічному аспектах дослідник розглянув численні прозові і поетичні твори, у яких дія відбувається у Дрогобичі та його околицях. І зробив це він зі знанням справи та легким ностальгійним відтінком, оскільки розповідав про свої родинні, добре знамі місця. Невипадково саме доктору Л. Луціву було доручено головувати в редакційній колегії збірника географічних, історичних та етнографічно-побутових і мемуарних матеріалів «Дрогобиччина – земля Івана Франка», в якому побачила світ згадана краєзнавча студія. З огляду на важливе культурологічне значення цієї проблематики книжку було перевидано 1993 року на батьківщині І. Франка та Л. Луціва – у Дрогобичі.

Крім монографій і студій, Л. Луців у своїй журналістській діяльності вдавався і до коротких заміток. Щоправда, замітка, яка у класичному своєму вигляді виконує функцію оперативного інформування, перетворилася під пером Л. Луціва на своєрідне літературознавче мікродослідження. Прикладом цього жанру є «Франкова поема про бідного Генріха» («Свобода», 1973) – дослідницька нотатка про ліро-епічний твір зі сильним гуманістичним звучанням. Автор майстерно висвітлив мандрівний сюжет поеми в етичному плані і на тлі його інтерпретацій у європейських літературах.

Звісно, об'єктивність науково-популярних розвідок і полемічних праць Л. Луціва була відносною, адже їм також притаманна певна світоглядна та політична спрямованість. Як правдомовна людина і сумлінний дослідник Л. Луців не міг дотримуватися у своїх франкознавчих студіях безпристрасного об'єктивістського тону, спостерігаючи спотворення образу Каменяра в радянській науці. Діаспорний критик палко обстоював духовні цінності притаманні йому особисто, активно пропагував національні та загальнолюдські духовні засади, зневажені в радянській тюрмі народів. Однак варто мати на увазі, що на тлі неперекірливих радянських ідеологічних стереотипів франкознавчі праці Л. Луціва вирізнялися принциповістю, свіжістю та етичною налаштованістю на правду. Їм притаманний не сухий академізм, а наступальна публіцистичність, пронизана полемічним елементом. Вістря викривальної ідеологічної полеміки діаспорний автор спрямовував проти радянських замовчувань і фальсифікацій.

Яким було франкознавче кредо Л. Луціва? Чим відрізнялися ідеологічні підходи Л. Луціва і тогочасних радянських авторів?

По-перше, ставленням до історичних та літературних фактів. Вироблена впродовж віків наукова традиція ретельного опрацювання та безстороннього ставлення до предмета була зневажена російським тоталітаризмом. Тому демонстративне оприлюднення реальних фактів і їхніх радянських фальсифікацій було вкрай важливим завданням української еміграційної громадськості в умовах холодної війни, коли по цей бік берлінського муру імперський режим за допомогою репресій і цензурування перетворив науку на пропагандистський рупор комуністичної ідеології.

У життєписній брошурі «Іван Франко: життя і творчість» (1966), котра вийшла у Нью-Йорку до 110-х роковин Каменяра, та в інших працях Л. Луціва впадає в очі публіцистичне

апелювання до наукової об'єктивності і громадянського сумління. З боєм сприймав автор угодівські праці українських учених, що виходили в тодішній Україні українською мовою, однак служили більшовицькому ворогові [4, с. 65]. Гортаючи розвідки таких науковців, як Є. Кирилюк («Іван Франко – великий український письменник», 1950), М. Климаць («Світогляд Івана Франка», 1959), Олександр Білецький, Іван Басс і Олександр Кисельов, котрі видали працю «Іван Франко. Життя і творчість» (1965), та інших авторів, Л. Луців виявив, що їм аж ніяк не притаманне об'єктивне висвітлення постаті Каменяра – затиснуті в лещата політичної заангажованості радянські літературознавці змушені запліщувати очі на правду і кривити душею: «В поневоленій російськими комуністами Україні всі, що пишуть про І. Франка, вважають його стовідсотковим прихильником комунізму... В поневоленій Москвою Україні при кожній нагоді підкреслюється, що автор гімну “Не пора, не пора, не пора москалеві й ляхові служити” усе своє життя дбав про те, щоб Україна була разом із Москвою, щоб вона не була самостійна» [4, с. 115–116].

Оманливе маніпулювання фактами лежало в основі книжки І. Басса «Іван Франко. Біографія» (1966) – вона цілком відповідала вимогам, котрі перед упокороною наукою поставила советська верхівка: «кожний український письменник давнішої доби має бути політичним москвофілом і домагатися, щоб Україна завжди була об'єднана з Росією, він повинен бути атеїстом, він має любити російський нарід та його передову культуру і бути під впливом російських письменників» [5, с. 120]. Твердження про лояльність І. Франка до Москви та її режиму були цілком голосливими, бо автор не подав джерел цієї інформації, не навів цитат із висловлювань письменника: «Іван Басс вибирав із того фактичного матеріалу тільки промосковські родзинки, він не бачив того, що не подобається “москалеві й ляхові”...» [4, с. 139].

На противагу підрадянським дослідникам Л. Луців ствердив на підставі біографічних фактів і художніх текстів І. Франка, що «автор “Мойсея” мріяв про вільну і ні від кого незалежну Україну вже на початку 1880-х років [...], за яку загинув і УСС – син Івана Франка Петро Франко» [2, с. 8]. І саме тому Л. Луців спростував твердження, що автор гімну «Не пора, не пора...» усе своє життя, мовляв, «виступав з рішучими запереченнями націоналістичних ідей, обстоюючи необхідність зв'язку з передовою, демократичною Росією, з російським народом» [2, с. 8], як оманливо змушений був стверджувати Є. Кирилюк у брошурі «І. Франко – великий український письменник» (1950).

До полеміки Л. Луціва спонукала різка розбіжність між науковою істиною і неприхованими ідеологічними перекрученнями, до яких вдавався офіціоз радянського літературознавства, відзначаючи Франкові ювілеї в перші повоєнні десятиліття. Натомість Л. Луців, палко сповідуючи національно-визвольні ідеї, був переконаний у можливості реалізації цих ідей винятково на засадах правди. Критик-патріот невтомно нагадував однодумцям та читачам про етичні засади наукового сумління, якими керувався сам у франкознавчих студіях і закликав інших: «Ми ані не вибілюємо Франка, ані не оскаржуємо його. Ми хочемо змалювати його духову постать такою, якою вона в дійсності була», «...Ми не судимо, ми вияснюємо» [3, с. 620, 624]. Підкреслюючи необхідність змагатися до безсторонності, він застерігав своїх колег у вільному світі, як-от відомого дослідника Володимира Дорошенка, від замовчування невігідних фактів і прикрашування дійсного стану речей.

Заокеанського критика, який в основу ідеологічних критеріїв поклав фактологічну точність та об'єктивність, вражали не тільки навмисні перекручення, а й мимовільні огріхи, які виникали в радянських авторів від незнання і засвідчували профанацію науки в СРСР

взагалі і брак поваги до Каменяра зокрема. Л. Луціву довелося спростовувати прикрі фактичні неточності у книжці І. Басса «Іван Франко. Біографія» (1966), як, наприклад, твердження про «монахів-єзуїтів» у василіянській школі у Дрогобичі, «що є нісенітницею, бо там були самі василіяни, і єзуїти не мали там що робити» [4, с. 132], чи абсурдне міркування, з якого випливає ніби-то у 1883 році І. Франко листувався з В. Стефаником, котрому насправді на той час виповнилося 12 років і в той період обоє не були навіть знайомі. А свою статтю «Франко-сагирик» (1967) Л. Луців завершив своєрідним саркастичним пуантом – глузливим спростуванням ляпсусу А. Халімончука: львівський літературознавець назвав Юліана Бачинського «буржуазним націоналістом», котрий, мовляв, ненавидів Росію і був прибічником Австро-Угорщини – але ж, обурився діаспорний критик, «...це брехня, бо ж всі знають, що Юліан Бачинський не був націоналістом, а українським соціальним демократом, якого російські комуністи в 30-их роках пустили в Україну і пізніше його там знищили...» [4, с. 168].

Служіння підколоніальної науки інтересам імперського тоталітаризму на шкоду власній нації і загальнолюдським моральним принципам Л. Луців назвав «найбільшою трагедією українського народу» [5, с. 126]. Формуючи власне дослідницьке кредо, критик заявив, що «вшанувати І. Франка широко, а не лицемірно, можна тоді, коли пізнаємо повну правду про нього, про його життя і його твори» [4, с. 116].

Через те, що тоталітарна влада вимагала показати І. Франка якщо не явним прибічником комуністичної доктрини, то принаймні не її ворогом [4, с. 128–129], радянські автори обмежували світоглядну характеристику раннім періодом його літературно-публіцистичної і громадської діяльності, бо, починаючи з кінця 1880-х років, письменник різко критикував марксизм та обстоював програму політичної незалежності України. Зокрема, у передмові до збірки «Мій Измарагд» [6, с. 11] І. Франко назвав марксистську ідеологію «формальною релігією, основою на догмах ненависти та клясової боротьби», і категорично заявив, що ніколи не зараховував себе до «вірних тієї релігії» [5, с. 122].

Для виконання ідеологічного замовлення радянські видавці змушені були вдаватися до купор або ж узагалі не друкувати ті твори, які засвідчували, що І. Франко критично ставився до імпер-комуністичних догматів, і натомість інтерпретувати в дусі вульгарного соціологізму інші тексти, навіть ті, які сам автор не вважав вартими друку [4, с. 129]. Скажімо, М. Климаєв у своїй праці «Світогляд Івана Франка» (1959) намагалася заперечити, як вона писала, «вигадки українських буржуазних націоналістів і космополітів про перехід письменника, починаючи з 90-х років на позиції буржуазії» [4, с. 120]. Найбільші поступки, на які йшла радянська преса, зводилися до того, що І. Франко, мовляв, «не зрозумів» ідей «соціалістичної революції» і «диктатури пролетаріату», та все ж стояв на «прогресивних позиціях», на засадах «критичного реалізму» і «революційного демократизму». Л. Луців спростував ці тези радянських дослідників, покликаючись на філософську працю «Що таке поступ?» та інші наукові і публіцистичні тексти І. Франка. Услід за Юрієм Лавріненком, котрий уперше в нашому літературознавстві виділив три етапи світоглядної еволюції Каменяра¹, діаспорний дослідник відкинув радянську тезу про

¹ «Перший етап – ішов під знаком М. Драгоманова, спроб співпраці з поляками на базі соціалістичного інтернаціоналу (70–80-і роки). Другий етап – це спроба незалежної організації українського соціалізму, такої соціалістичної партії, яка б зорганізувала селянство в реальну силу українського відродження (Радикальна партія, 1890-і роки). Третій етап – боротьба з догматичним соціалізмом декласованої інтелігенції, яка розминулася із селянством, та спроба оформлення національно-демократичної партії з метою створення органічного політичного проводу селянства й усього українського відродження» [1, с. 6].

незмінність світоглядних переконань Каменяря: спершу І. Франко під впливом Михайла Драгоманова зацікавився соціалізмом, згодом заснував Українську радикальну партію, відтак, став одним із ініціаторів Національно-демократичної партії, відійшовши наприкінці свого творчого життя від активної політичної діяльності [2, с. 61].

Проникливо Л. Луців підійшов і до проблеми релігійних переконань видатного мислителя. За його спостереженнями, «вільна думка на релігію» була притаманна І. Франкові радше на початках творчих злетів. Однак радянська ідеологія, намагаючись представити читацькому заголові Франка-безбожника, наполегливо писала про його атеїстичні переконання і як доказ наводила вірш «Товаришам із тюрми». На протипагу цьому Л. Луців нагадав про такі наскрізь релігійні твори як «Два чуда св. Миколая», «Рука Івана Дамаскина», які підтверджують християнську позицію автора, а також покликався на церковних діячів (о. Гузар, о. Лев Шанковський, о. Петро Шанковський та о. Волянський), котрі впевнено доводять, що релігійна позиція І. Франка була незламною, проте оточуючі часто не могли її до кінця збагнути через складну особистість Каменяря. Л. Луців визнав право дослідника висловлювати власну інтерпретацію Франкових текстів, однак протестував проти ідеологічних фальшувань у радянській Україні, де, скажімо, підробили і видали за Франків твір «поему» «Папі в альбом» [3, с. 620].

Висвітлюючи спектр літературних уподобань І. Франка, Л. Луців помічав у його творчості «різні літературні напрями: романтичний, реалістичний, натуралістичний і навіть імпресіоністичний» [4, с. 124]. За його словами, розпочавши свій творчий шлях із романтичних творів, І. Франко еволюціонував до реалізму, але «романтичної манери не покинув так повно, як це підкреслюють літературознавці в УРСР» [3, с. 96]. Перелічуючи творчі успіхи І. Франка, Л. Луців аналізував натуралістичну манеру зображення довкілля, котре оточує героїв Каменяревих повістей, коментував промовисту відсутність образу українського інтелігента в оповіданнях «бориславського циклу» і, не заперечуючи наявності соціалістичних тенденцій у романтичній повісті «Захар Беркут», уточнив, що це був не марксистський, а драгоманівський соціалізм – так зване «громадівство». Цінними є інтерпретації ліричної збірки «Зів'яле листя» – цієї, за його словами, «дійсної синтези Франкових любовних почувань і настроїв» [2, с. 42], а також поем «Іван Вишенський» та «Мойсей», які «вирішують спільну проблему провідника народу» [2, с. 48].

У той же час Л. Луців полемічно акцентував на викривлених советських відгуках, котрі твердили про «класову свідомість» персонажів Франкових творів і замовчували оповідання «Сойчине крило», «Як Юра Шикманюк брів Черемош», «Хмельницький і ворожбит», «Терен у нозі», які не були творами реалістичного спрямування й тому не вписувалися в радянську ідеологічну модель.

Чи надуживав ідеологемами сам Л. Луців? Діаспорний критик аж ніяк не претендував на цілковиту об'єктивність власних оцінок, погоджуючись із думкою Анатолія Франса про те, що «немає об'єктивної критики, бо кожний критик, навіть і той найліпший, встановлює стосунок між своїми поглядами і середовищем літературного твору, який оцінює» [4, с. 13]. Безперечно, в умовах «холодної війни» – періоду жорсткого протистояння тоталітарної і демократичної суспільних систем, коли йшлося про долю занапащеної батьківщини, полемістові неможливо було уникнути ідеологічних акцентів, концепційно звужених чи спрощених трактувань. Л. Луців, наприклад, недооцінив написані у часі Франкової хвороби новели «Неначе сон» та «Син Остапа», вважачи їх «дуже слабими» [4, с. 136], тоді як пізніші дослідники Іван Денисюк, Микола Легкий, Роман Голод відкрили в них глибший художній сенс.

До речі, діаспорний критик не перекреслював повністю тодішнього радянського франкознавства. Він покликався на праці Ю. Кобилецького [4, с. 145], доповнив компаративістичні спостереження українських дослідників Марка Гольберга й Є. М. Манделя над поемою І. Франка «Бідний Генріх» згадкою про Адельберта фон Шаміссо, Генрі Водсворт Логфелло, Гергарта Гауптмана та інших світових митців, котрі опрацювали мандрівний середньовічний сюжет про хворого лицаря, якого вилікувала любов до доброї дівчини-селянки [4, с. 143]. З повагою Л. Луців ставився до академіка Михайла Возняка, небезпідставно, очевидно, вбачаючи в ньому не тільки видатного вченого, а й однодумця: «Відомий дослідник Франкової творчості академік М. Возняк написав життєпис І. Франка на кількасот сторінок, але його чомусь не надрукували. Мабуть, уважали, що М. Возняк не написав Франкової біографії так, як треба Москві. А сам дослідник мав найбільше даних на те, щоб найкраще написати Франків життєпис: він докладно використав поетів архів у Львові, написавши близько 300 праць про автора “Мойсея”» [4, с. 131].

Підсумовуючи, варто зазначити:

- в умовах запеклого ідеологічного протистояння часів «холодної війни» Л. Луців відкривав для діаспорного читача феномен Каменяра як людини і митця, доносив правдиву інформацію про його світоглядний і творчий розвиток, літературні та політичні прагнення;
- вивчення спадщини Л. Луціва, яка поєднує водночас і наукові, і публіцистичні складники, дає змогу глибше зрозуміти концептуальні аспекти творчості Каменяра, небезпечні для тоталітарного ладу і продуктивні для розвитку демократичних свобод та національної культури в сучасному світі;
- франкознавчі праці Л. Луціва є важливим культурно-історичним документом, який допомагає усвідомити, що є мінливим і що залишається незмінним в інтерпретаціях та оцінках І. Франка за будь-яких суспільно-політичних та ідеологічних обставин;
- заангажована в тогочасну боротьбу з ідеологемами радянського тоталітаризму, франкознавча концепція Л. Луціва зберігає не тільки історичну, а й методологічну цінність, відкриваючи дослідницькі перспективи осмислення постаті І. Франка і його спадщини в контексті національних і загальнолюдських морально-етичних цінностей.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. *Лаврінченко Ю.* Дещо до еволюції світогляду і політичної думки Івана Франка / Юрій Лаврінченко // Українська літературна газета : збірник. 1956. – Мюнхен : Вид-во «Українського Товариства закордонних студій», 1957. – С. 2–28.
2. *Луців Л.* Іван Франко : життя і творчість / Л. Луців. – Нью-Йорк, Джерзі Ситі : Наукове т-во ім. Шевченка, Свобода, 1966. – 63 с.
3. *Луців Л.* Іван Франко – борець за національну і соціальну справедливість / Лука Луців. – Нью-Йорк, Джерзі Ситі : Свобода, 1967. – 654 с.
4. *Луців Л.* Література і життя : Літературні оцінки / Л. Луців. – Джерзі Ситі, Нью-Йорк : Свобода, 1982. – 480 с.
5. *Луців Л.* Советська біографія Івана Франка / Л. Луців // Альманах Українського Народного Союзу на 1970 рік. – Джерзі Ситі, Нью-Йорк : Свобода, 1970. – С. 120–126.
6. *Франко І.* Зібрання творів : у 50 т. : Показчик купюр / Іван Франко. – К. : Наукова думка, 2009. – С. 11.

*Стаття надійшла до редакції 21.10.2014
Прийнята до друку 28.10.2014*

ON THE IDEOLOGICAL BARRICADES OF «COLD WAR» (LUKA LUTSIV'S STUDIES ON IVAN FRANKO)

Solomiya KOVALIV

*Ivan Franko National University of Lviv, Philology Faculty,
Department of Ukrainian Literature,
1/309, Universytetska Str., Lviv, Ukraine, 79000*

The article analyzes the methodological principles, genre character, issues and polemic character of research on Franko by a diaspora critic Luka Lutsiv. In particular, it highlights the ethical and ideological aspects of his polemics with Soviet interpretations of the works of Ivan Franko. It is emphasized that Lutsiv's legacy combines both scholarly and publicistic elements and makes it possible to penetrate into the conceptual aspects of Franko's works, which posed a threat to the totalitarian system but were efficient for the development of democratic freedoms and national culture in the modern world. It has been remarked that Lutsiv's research on Franko is an essential cultural and historical document which allows ascertaining what is flexible and what remains unchanged in interpretations and assessments of Franko in different socio-political and ideological circumstances.

Keywords: Franko studies, outlook, Luka Lutsiv, Soviet ideology, diaspora literary studies.